

VERGİ KAYBININ ÖNLENMESİNDE MÜKELLEFLERİN OLAN İLİŞKİLERİN ÖNEMİ

Sadettin DOĞANYİĞİT

Sayıştay Denetçisi

I- GİRİŞ

Bütçe açığını kapatmak ve yeterli sermaye birikimini tesis ederek kalkınmayı sürdürebilmek için gerekli olan kaynakların emisyon artışı ve borçlanma gibi mali politika araçlarıyla sağlanması mümkün olsa bile uzun vadede bu durumun ülke ekonomisi için bir açmaz (dilemma) oluşturacağı açıktır.

Bu durumda, ekonomide mevcut olan olumsuzlukları gidermek ve kalkınmayı sürekli kılabilmek için vergi gelirlerinde reel artışın sağlanması ülkemiz için uygun olacaktır.

Vergi gelirlerinin artırılmasının en etkin yolu ise vergi kaçak ve kayıplarının önlenmesidir. Türkiye'de her yıl en az tahsil edilen kadar verginin kaçırıldığı veya hiç toplanamadığı tahmin edilmektedir. Vergi kaçığının önemli bir kısmı, sorumlusu vergi mükellefi bile olmayan gayri resmi ekonomik faaliyet yürütenlerden kaynaklanmaktadır.

Vergi kaçırma, vergi kanunlarında öngörülen kurallara bilinçli ve kasıtlı olarak uyulmamasının neticesidir. Vergiden kaçınma ise, ekseri şekilde yasalardaki boşluklardan yararlanmak ya da yasa hükmünü asıl amaç dışında kullanmak suretiyle meydana gelmektedir.

II- MÜKELLEFLERİN VERGİYE KARŞI TEPKİLERİNİN NEDENLERİ

Vergiye karşı oluşan tepkiler, verginin hiç ödenmemesi ya da eksik ödenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Vergiye karşı oluşan tepkinin üç esas nedeni vardır. Bunlardan ilki mükellef psikolojisine dayanır. Diğerleri ise vergi mevzuatının eksikliğinden ve vergi idaresinin işleyişinden kaynaklanmaktadır.

a) Mükellef Psikolojisinden Kaynaklanan Tepkiler

Gider bütçesinin nerelere harcandığının kamuoyuna duyurulmaması ve vergiyi veren "Tax Payer" denilen vatandaşın bu konuda bilgilendirilmemesi sonucu, mükellefte bütçenin halkın direkt faydalanmasından uzak lüks giderlere veya şaibeli yerlere sarfedildiği düşüncesini doğurur. Bu durum mükellef psikolojisini olumsuz etkileyen ve vergiye karşı direnci artıran bir unsurdur.

Halkın Bütçe üzerindeki şüphelerini giderici yönde bir yıl önce toplanan vergilerin nerelere sarfedildiğini ve yapılan harcamaların halka ne şekilde yansıtacağını gösteren rapor ve bilançolar basılıp yayımlanmalıdır. Böylelikle halkın vergiye karşı tepkisi minimize edilebilir.

Ülkemizde, ödenen vergilerin pratikte vatandaşa çeşitli yararlar sağlayacağını ve kalkınma plan hedefleri ile de bağlantı kurarak gelecekte toplanacak vergilerle istihdam artırıcı yatırımlara girişileceğinin, mükellefe benimsetilmesi ve halka fayda sağlamayan sadece belirli bir kesimin yararına ve israfa açık giderlerin önlenebilmesi, mükellefte vergiye karşı olan tepkiyi azaltacak ve vergi bilincinin yerleşmesinde etkili olabilecektir.

Vatandaşın bütünüyle mükellefiyetini benimsemesi ve Devlete olan güveninin sağlamlaşması; vergi kaybının önlenmesinde oto kontrolü sağlayacağı gibi, vergi ahlakı kavramını da kamu vicdanına yerleştirecektir.

b) Vergi Mevzuatının Yetersizliğinden Kaynaklanan Tepkiler

Vergi kanunları ile yasal düzenlemeler yapılmayıp yürütme organı çok geniş yetkiler ile donatılırsa, çoğunluğun tasvibini görmeyen hatta onların isteklerine ters düşen düzenlemeler yapılabilir. Kuşkusuz bu olay halkın tepkisine yol açacak, vergiden kaçınma veya vergi kaçırma yollarına tevessül eden mükelleflerin sayısını da artıracaktır. Ayrıca, vergi mükelleflerinin, vergi sistemine olan güveninin sarsılması; mükelleflerin vergi idaresinin denetim ve gözetiminde çalışmaktan ziyade, spekülatif yatırımlara yönelerek gelir elde etmeyi istemelerine sebebiyet verebilecektir. Bu durum, vergi kayıplarının artmasına ve kamu gelirlerinin düşmesine neden olmaktadır.

Vergilemenin çeşitliliği ve çokluğu vergi ödemeyi bir külfet haline getirmekte ve vergiden kaçınmayı teşvik etmektedir. Vergi mevzuatı sadeleştirilerek daha az sayıda vergi ve daha az sayıda vergi mükellefiyeti ihdas edilmelidir.

Vergi dışı kalmış alanların vergi kapsamına alınması, vergi veren mükelleflerin vergi yükünün daha da artırılmasından çok daha iyidir. Zira, vergide adaletsiz uygulamalar, vergiye karşı direnci artırmakta vergi kaçırmayan kesimlerin de, vergi kaçırma ve vergiden kaçınma yollarına sapsmasına neden olabilmektedir.

İstisna ve muafiyetlerin minimumda tutulması, vergi tabanının genişletilmesi, götürü usulde vergilendirmeyi büyük ölçüde kaldırarak gerçek usulde vergilendirmenin egemen kılınması, kaçakçılık fiiline daha ağır cezai müeyyideler getirilerek kamuoyuna duyurulmasının sağlanması ve gelir vergisi tarifesinin başlangıç oranlarının düşürülmesi, yaygın bir vergi adaleti inancını yerleştirecek ve vergiye karşı olan tepkiyi azaltacaktır.

c) Vergi İdaresinin İşleyişinden Kaynaklanan Tepkiler

Vergilemede başarı, yasal düzenlemeler kadar mevcut yasaları gereği gibi uygulayabilmeyi de gerektirir. Yani, vergi tahsilatında iyi bir vergi mevzuatı kadar, iyi işleyen ve organizeli çalışan bir vergi idaresinin varlığı da önemlidir.

Vergi yasalarını adil ve mutlak şekilde uygulama gücüne sahip etkin ve becerikli bir vergi idaresinin olmayışı, mükellefte vergiye karşı tepki oluşturarak vergi kayıplarını artırabilecektir.

Vergi idaresinin teknik açıdan yüksek bir düzeye ve siyasi kaygılardan uzak bir yapıya kavuşturulması, ihtisas vergi dairelerinin yaygınlaştırılması, vergi idaresi personelinin eğitilmesi, mükellefin süreli ve süresiz basın-yayın araçlarıyla bilgilendirilmesi vergi dairelerinin diğer sosyal kuruluşlarla ve mükellefle olan ilişkilerini sağlamlaştıracaktır. Örneğin, vergi idaresince mükelleften haksız olarak alındığı tespit edilen vergilerin mükellefe geri iadesi durumunda, belli bir gecikme faizi oranında artırılarak ödeme sisteminin getirilmesi veya yüksek miktarda vergi veren mükelleften yapılacak vergi tahsilatının, mükellefin işyerinde gerçekleştirilmesi gibi jestler karşılıklı ilişkileri güçlendirici niteliktedir.

III- SONUÇ

Devletin hızla artan ekonomik ve sosyal görevlerine paralel olarak, kamu harcamalarının arttığı günümüzde bu harcamaların sağlam kaynaklardan sağlanmasında, toplumdaki gelir dağılımının dengeli olmasında, gereksiz tüketimden caydırarak tasarrufların artırılmasında, dengeli bir şekilde kalkınmayı sağlamada vergilemenin önemli işlevleri vardır.

Bununla beraber, vergi; ekonomik ve hukuki yönleri olan bir olgudur. Vergilemede kamu çıkarlarının yanında, kişi haklarının da korunması ile sosyal sınıflar arasında dengesizlik ortaya çıkarılmasından kaçınılması gerekir.

Düzenlenecek bir vergi reformu ile vergi sisteminin ve bu arada vergi yasalarının, ekonomik ve teknik alanlarda meydana gelen değişme ve gelişmeler sonucu ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçları karşılayacak biçimde yeniden oluşturulup, vergi kaçak ve kayıplarına neden olan boşlukların kapatılması suretiyle vergi gelirleri artırılmalıdır. Ancak, vergi düzenlemelerine ilişkin çıkarılacak yasalar, halkın tepkileri ve beklentileri gözönünde bulundurularak ve uygulanabilirlik düzeyi yüksek olmasına özen gösterilerek, gerçekçi biçimde hazırlanmalıdır.

Bunun yanında, vergi idaresi; mükellefin vergiye karşı oluşan, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma ile sonuçlanan tepkilerini gidermek üzere mükellef ile olan ilişkilerini sağlamlaştırmak vergi bilincinin yerleştirilmesine katkıda bulunmalıdır. Halkla ilişkilere önem verilerek vatandaşın bilgilendirilmesi ve bilimsel şekilde meselelerin çözümlenerek mükellefin psikolojik yönden rahatlatılması da karşılıklı güveni tesis edebilecektir.

En önemlisi; toplanan vergilerin herbir kuruluşunun verimli olarak değerlendirildiğinin ve israf edilmediğinin vatandaşa benimsetilmesi ve ayrıca toplanan vergilerin idare tarafından nerelere sarfedildiğini gösteren bilanço ve raporların hazırlanarak yasama organına ve kamuoyuna duyurulmasıdır. Bu durum, halkın Bütçenin icrasına yönelik şüphe ve kaygılarını asgariye indireceği gibi; mükellefin, vergiye karşı olan "hiç ödememe veya eksik ödeme" şeklinde tezahür eden tepki ve direncini bertaraf edecek ve ayrıca Hükümetin kamu kaynakları üzerindeki tasarrufunda da azami titizliği göstermesini sağlayacaktır.

Toplanan vergilerin etkin ve verimli şekilde kullanılıp kullanılmadığını gerçek manada gösteren sözkonusu bilanço ve raporların hazırlanıp halka ve kamuoyuna duyurulmasında, Devletin gelir ve giderlerini T.B.M.M. adına denetleme fonksiyonunu ifa eden Sayıştay'ımıza da büyük görevler düştüğü inancındayız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AHISKA, Aydın, Türkiye'de Vergi Kayıplarının Önlenmesi Sorunu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Sermet Mabaası, İst.1977
- ARSAV, Üren, Doç.Dr.Vergi Yükü Üzerine Bir İnceleme Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ank.,1975
- DOĞAN, Aykon, ERİMEZ Rüştü, Vergi Tedbirleri ve Meseleleri Semineri, İstanbul Üniversitesi Yayınları İstanbul, 1978
- EGİAD EKONOMİK RAPORLAR, NO.7, İzmir, 1992
- FİLİZ Mustafa, Baş Hesap Uzmanı, Vergi Dünyası, Sayı 143, Temmuz 1993
- KARSAN, M. Erol, Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede İşbirliği, Maliye Yayını İstanbul, 1984
- OCAKCIOĞLU, Bora, Vergi Tedbirleri ve Meseleleri Sem., İst.Üni.Yay., İstanbul, 1978
- SEMERCİGİL, Murat, T.O.B.B'nin Vergi Uzlaşma Taslağına İlişkin Görüşleri, Vergi Dünyası, Mart 1993, Sayı 139